

KULTŪRA

MENAS ✨ LITERATŪRA ✨ MOKSLAS

Kančios atmintis

Šiandien – liepos 6-oji. Viena iš tų dienų, kai už lango, mesdama ant stiklo lengvą šešėlį ir išgaubiamą vėjo kaip burę, plazda trispalvė. Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo diena. Valstybės diena. Ir dar – taip neretai ant kalendorių lapelių pasitaiko – dar pridurta, kad šian dien – ir Kooperacijos diena.

Tegu būna ir Kooperacijos. Kažkaip visai prasmingai skamba. Kur kas prasmingiau nei, tarkim, separacijos. Nors jeigu pažiūrėtume blaiviai ir principingai, tai abi sąvokos yra prasmingos ir reiškia tai, ką ir turėtų reikšti. Atskyrimas ir sujungimas – paradoksalia priešybės, kurios gali būti sujungtos, kurios netgi galbūt turi tą pačią prigimtį.

Juk ir pilietiškumas – jis toks nevienaprasmis ir nevienalypis!.. Įprasta manyti, kad daug nuveikti gali minia, o vienas žmogus, baiktus individas – ką jis gali padaryti?.. Bet jeigu minia yra tik kokios nors įtakos ar idėjos manipuluojama masė, o individas – išskirtinis, protingas ir taip toliau?.. Jis gali daug – nepasiduoti minios nėsamai idėjai. Šiuo atveju vieno žmogaus dvasios laisvė yra vertesnė už minios fanatizmą.

Birželio pabaigoje Vilniuje buvo identifikuoti Našlaičių kapinėse atrasti Antano Kraujelio-Siaubūno, paskutiniojo su ginklu kovojusio Lietuvos partizano, palaikai. Stulbina šito žmogaus – vienišo kovotojo – pasiryžimas nepasiduoti ir išlikti nepriklausomu ir laisvu piliečiu tais laikais, kai jokių išsilaisvinimo vilčių nebuvo. Gal jis numatė, kad laisvė ateis? Gal apskaičiavo?.. O gal tiesiog tikėjo, nes be tikėjimo toks ryžtas neįmanomas?..

Tikėjo tuo, kad visos blogio imperijos žlunga ir negali būti taip, kad melas žemėje klestėtų be pabaigos ir smurtas liktų nepasmerktas, o smurtininkai – nenubausti. Nes juk ir mūsų žmogiškoji prigimtis, ir Dievo įsakymai tai byloja. Jeigu nebūtų moralinės satisfakcijos, vargu ar mūsų būtis galėtų vadintis prasminga. Ir nebūtinai toji satisfakcija turėtų būti kerštas – dantis už dantį ar žiaurus pasmerkimas. Žiauriausias kančias iškentusios aukos kartais tenori vieno – kančios užmaršties. Ar būtų keista ir neteisinga, jeigu tai joms nebūtų suteikta? O tiems, kurie mėgavosi šitomis kančiomis ir jas skatino, turėtų būti suteikta kančios pilnatvė. Giliausioji kančios atmintis.

Ir kai žiūri į tuos trapius partizanų kauliukus, po šitiek gūdžių metų iškeltus iš nežinomo kapo duobės, palaidotus kartu su kriminaliniais nusikaltėliais, valkatomis ir medicininėmis atliekomis, nupurto šiurpas, nes giliai širdyje junti, kad galbūt tai jau vyksta. Mūsų vaizduotė bejėgė tai išivaizduoti, ir gerai, nes jina neretai būna prasta padėjėja byloje, kur reikia ne vaizduotės, o tikėjimo, kuris jungia Dekalogą ir mūsų prigimtį.

Ir jeigu esi iškentęs giliausią kančią, argi besmerksi tuos, kurių jina laukia – tamsi, aštri, bedugnė, verianti atskyrimo skausmu, siaubingu, nežmogišku, jokios vaizduotės neįspėjamu ir nesušvelninamu?..

Renata Šerelytė

Arvydas Ališanka. Tautos medis

IŠTRĖMIMO SONETAI
7.

*Bet nereikia pamiršti nieko.
Užmarštis už mirtį baisesnė.
Po vokais tegu sapnas lieka,
gomurys teatsimena kąsni*

*tartum atšaką, o delnai –
ugnį ledą išsiskyrimo.
Ir užmūrytus aklina*

*sūpaus mūsų diena ir naktis.
Atmintis išrašys likimą
tartum rudens žemę liūtis.*

*Toks kartus nuolankumo skonis.
Tokios tuščios lapkričio gatvės.
Aukštas medis skambėdamas stovi
vidury didžiulės vienatvės.*

Janina Degutytė

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Kančios atmintis • 2-as psl. Astrida Petraitytė. Liberaliai spalvinga Santara-Šviesa • 4-as psl. Algis Vaškevičius. „Kauno bienalė“ – puiki proga pasimėgauti šiuolaikiniu menu • 5-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Dešimtoji „Gurgučio“ paroda – saviraiškos laisvei ir išėjusiam draugui atminti • 6-as psl. Perpetua Dumšienė. Vasara su ąžuolais (4) • 7-as psl. Romualdas Kriaučiūnas. „Geležinė ledi“ ir „Plieninė magnolija“ – ta pati Dalia Grybauskaitė • 8-as psl. Kultūros kronika

Kitame numeryje: Mykolo Žilinsko galerijai Kaune – 30 metų • Albumas, skirtas Vytautui Didžiajam

Alantos dvaras

Garbūs svečiai: Prezidentas Valdas Adamkus (d.) ir išrinktasis Prezidentas Gitanas Nausėda

Liberaliai spalvinga Santara-Šviesa

Astrida Petraitytė

62-asis Santaros-Šviesos suvažiavimas jau ne pirmą kartą įvyko (06 21-24) Alantoje, netoli Molėtų. Neformali organizacija 1957-uosius laiko savo gyvavimo pradžia – tuomet JAV susitelkusių liberaliųjų (matyt, ir intelektualijų) lietuvių „Santara“ susijungė su pokariu Vokietijoje įkurta „Šviesa“ (taip įgijo dvigubą pavadinimą, nors dėl patogumo apsiribosime pirmuoju dėmeniu). 1993-iais kasmečiai suvažiavimai iš JAV perkelti į Lietuvą. Santara (kaip organizacija ir kaip suvažiavimas, gausiai pritraukias „pašaliečius“), patyrusi reikšmingą metamorfozę, net neturėdama kokio oficialaus, institucinio statuso, didžiai keista – nerodo jokio nuosilpio, o vis tarsi leidžia naujus ūglius, subuoja naujais žiedais.

Mane į Santaros suvažiavimą patraukia ne vien programoje paskelbti punktai – ir noras „pamatyti birželį“. Technologijos ir verslo mokykla (su bendrabučiu), vyksmo centras, išikūręs greta Alantos dvaro, o šį supa parkas, netoliese vinguriuoja Virintos upeliukas – tad ryte ar vakare išėjęs pasivaikščioti gali jaustis „pabuvęs gamtoje“ – paukštukai čirena, o tave apgaubiančioji žalumoj sumirguliuoja spalvingi žiedeliai (kurių tu, pusaklis ir puskurtis miesto žmogus, net nepažįsti)...

Na, bet ne dėl šių „nuokrypių“ rengiamas suvažiavimas – intelektualioji (pranešimų) programa būna gana intensyvi; ją suformuoja Organizacinis komitetas, kuriame pirmu smuiku, regis, groja Darius Kuolys, plataus akiračio visuomeniškai – ir net politiškai – angažuotas literatūrologas.

Amerikietiško gijų tąsa ir atsinaujinimas

Šiometės Santaros suvažiavimo *motto* (ir ant programėlės užrašytas) „Ko vertas liberalizmas, jei jis vien apie laisvę?“ Tai pirmojo santariečio Vytauto Kavolio žodžiai. Juk lietuviškoji Santara toli gražu nenutraukė ryšių su savo amerikietiškosiomis ištakomis. Tai paliudija ir tradiciškai pasveikinti santariečių atvyksta (eks)prezidentas Valdas Adamkus, vienas iš aktyviųjų anos Santaros veikėjų. Šiometėje jo sveikinimo kalboje, manau, esminis buvo pasidžiaugimas: geriausia, kas Santarai galėjo nutikti – tai, kad ji išliko.

Šįkart Santarą (bent jos pradžią) pagerbė net du prezidentai – po V. Adamkaus sveikinimo žodžio iškart diskusijai buvo pakviestas išrinktasis prezidentas Gitanas Nausėda, o jį kartu su D. Kuoliu „kvotė“ taip pat anos Santaros atstovas žurnalistas Mykolas Drunga. (Šiame pokalbyje – greta jau girdėtų pažadų: atvirumas visuomenei, susipriešinimo bei socialinės atskirties mažinimas – nudžiugino atšauka į pastaruoju metu jautriai reflektuojamą skaudulį – medžių kirtimą miestuose ir miškuose: išsakyta ir siekis, kad Lietuva būtų žalesnė.)

Klausytojų (o ir pranešėjų) būryje, deja, vis mažėja garbaus amžiaus Amerikos lietuvių. Bet dar galime pasidžiaugti išlikus grandelei, sukabinančiai

abi Santaros dalis: štai ir šiemet pirmoje eilėje visų pranešimų sąžiningai klausėsi poetė Eglė Juodvalkė; ji pasisakė (nutiko išikurti viename kambarėje) į šį sambūrį įsijungusi 19-os metų – dėl to neolituanų (kuriems priklausė) buvusi kritikuota...

Gražiai lietuviškai (su nežymiu akcentu ar visai be jo) kalbančių „amerikonų“ būta ir daugiau, ne tik senbuvų – naujai tradiciją įprasmina jaunoji išeivijos karta. Štai Amerikoje gimęs, Vilniuje prieš kurį laiką išikūręs Darius Udrys labiausiai pasireiškė šventinėje suvažiavimo dalyje – prie Joninių laužo, grodamas armonika, traukė lietuviškas dainas. Smagiai šventine kibirkštėle tą vėlyvą vakarą žybtelėjo ir Emilija Sakadolskienė (vadavusi – jau akademiškai – švietimo sesijai). Nors buvo išdalinti Joninių šventei skirti dainynėliai – regis, mūsiškė muzikologė Živilė Ramoškaitė buvo jų iniciatorė – bet šių dviejų „amerikonų“ užvedamos, visų palaikomos dainos liejosi „iš širdies“ – įsivaizduoju, kad jas su nostalgijos ašara akyse ne kartą traukė susibūrę dipukai („... galbūt viską pasaulyje pamiršiu, bet tavęs, mylimoji, niekad...“)

Žinoma, turėjome progos išklausti ir anos Santaros dalyvių pranešimų. Štai pranešimą opia Holokausto tema skaitęs Saulius Sužiedėlis pasisakė prieš keliąsdešimt metų Santaros sąskrydžiuose lankdavęsis gan dažnai.

Pastaraisiais metais (kuriuos galiu paliudyti nepamainomas yra Algis Mickūnas (regis, ir vėlyvojoje, jau nakties programoje). Tiesą sakant, populiariojo filosofijos profesoriaus pranešimai man visad atrodo labiau pilietinės pozicijos išsakymas (jai mielai pritariu – vis pabrėžiamas kiekvieno atsakomumas) nei mokslinės išvalgos. (Juk ne kiekvieną mokslinį pranešimą taip lengvai permesti iš vienos sesijos į kitą, kaip nutiko šiuo atveju – JAV užstrigus lėktuvų reisams, Mickūnas Lietuvoje atsirado daugiau nei parą vėlindamas, tad jo pranešimas „Demokratinė revoliucija“ iš pirmos dienos perkeltas į antrą dieną – iš demokratijos sesijos į švietimo sesiją; man jo išvalgos, jog „mokykla – tai viešuomenė“, pasirodė gražiai metaforiškos...

Suvažiavimo programoje pastaruoju metu labiau už pranešimus, diskusijas mane traukia vakarinė meninė dalis (be naktinės diskotekinės tąsos). Tuo labiau kad ji ne kokia tuščiai pramoginė, dažnai – meninėmis priemonėmis reflektuojanti istorinę, visuomeninę problematiką. Štai visi vakarais parodyti filmai buvo dokumentiniai. Vienas iš jų – Ramunės Rakauskaitės „Kelionės namo“ (2018) – gvildeno nors ir ne santarišką, bet amerikietiškąją problematiką, mūsų dipukų ir jų palikuonių santykius su gimtuoju kraštu, jų keliones į Lietuvą dar sovietmečiu, sulaukusias pasmerkimo žodžių ne iš vieno tautiečio (juk dalis jų kategoriškai pasisakė prieš bet kokius kontaktus su LTSR, traktavo šias keliones kaip okupacijos legitimizavimą).

Žiūrėdami filmą (kartu su režisierė), mes, sovietmečio augintiniai, turėjome progą ne tik išklausti gimines lankiusių ar šiaip Lietuvoje viešėjusių prisiminimus, bet ir atgaivinti savus ano meto patyrimus (kad ir „gazirovkės“ automatus) –

mat panaudota nemažai filmuotos archyvinės medžiagos. Ir praėjusių dienų – šiandienos sąsajos aki-vaizdžiai mezgėsi: štai filme ir absurdiškais išgyvenimais (pvz., nuolatinio raginimo išgerti) dalijosi dar paauglystėje senelių gimtinėje lankęsis Kimo Arbas, o tarp diskutavusių po filmo peržiūros buvo ir jo mama, iš JAV grįžusi gyventi Kaunan Vijolė Arbas.

Amerikietiškais motyvais perpinti buvo ir kai kurie kiti renginiai – štai atvyko rašytojas (kurio ryškų debiutą ir tolimesnį skrydį į populiarumo viršūnes dar sovietmetyje prisimena daugelis vyresniųjų) Saulius Tomas Kondrotas, į Vakarus emigravęs 1986 m., dirbęs „Laisvosios Europos“ radijuje, tarsi senokai rašytojystę užmetęs, bet šiemetėje „Egzodikoje“ (Pasaulio lietuvių kūrybos almanache) publikavęs vaikystės prisiminimų vaizdelį. Dabar, gyvendamas JAV, regis, susidomėjimą fotografiją pavertęs verslu – fotografuojas internetinių parduotuvių prekes. Kondroto ir poeto Antano A. Jonyno – draugų nuo paauglystės – vakare, moderuotame Sauliaus Vasiliausko, dalintasi ir bendrystės epizodais, neretai „bohemiškais“, ir žurnalistine patirtimi tuo ypatingu mums visiems metu (netrukus „Laisvoji Europa“ prarado savo prasmę) – „perestroikos“ bei 1990 – 1991-aisiais...

Diskusijos, konfrontacijos, kova su stereotipais, tik...

Diskusija su išrinktuoju prezidentu buvo demokratijos aptarimo dalis, bet ji įvedė ir kitą sesiją – „Ką gali partijos?“. Į partijas pranešėjų pažvelgta aštriu preparuojančiu žvilgsniu, o negailėstingiausia verdiktą, matyt, išsakė filosofas Sverdiolas: partijos dabar – tiesiog dėl valdžios kovojanti klika, šutvė... Nuosaikesnė buvo „pašalietės“ pranešėjos Ainės Ramonaitės pozicija – ji priminė, kad mūsų partijos kūrėsi (po Kovo 11-osios) tuo laikotarpiu, kai Vakaruose jos jau išgyveno krizę. Politologijos profesorė, regis, sąmoningai užėmė konfrontuojančią Santaros tradicijai poziciją, priminusi: Santara visad buvusi antipartinė, tokių nuostatų laikęsis ir prezidentas Valdas Adamkus, o Dariaus Kuolio sukurtasis „Lietuvos sąrašas“ yra dabartinės tendencijos (kai į rinkimus eina „komitetai“) pavyzdys – tarsi partija, tarsi ne...

Ir čia norėtusi šūktelti: garbė Santarai! Ne, ne dėl jų antipartinių nuostatų (pati laikausi kitokių) – dėl to, kad ne deklaratyviai skelbia atvirumo principą, o jį realizuoja, kviesdama ir oponuojančius jų tradicijai. Diskusinė kibirkštėlė žioravo ir šioje sesijoje surengtas trijų partijų lyderių – jaunų, „naujų“ – pokalbis, moderuotas žurnalisto Pauliaus Gritėno; scenoje susėdo Aušrinė Armonaitė, po liberalų flangą ištikusią krizių atsiradusios Laisvės partijos viena iš kūrėjų, Gabrielius Landsbergis, Tėvynės sąjungos-Krikščionių demokratų vadovas ir Gintautas Paluckas, Lietuvos socialdemokratų partijos lyderis. Nors ir būta požiūrių įvairovės, ko gero, aptartąją partinės sistemos krizę pailiustravo aptakūs – kone niekiniai – atsakymai į klausimą iš salės „Kokie esminiai skirtumai tarp jūsų?“...

Jau tradicinė švietimo problemoms skirtoji se-

Nukelta į 3 psl.

Atkelta iš 2 psl.

Elvyros Kairiūkštytės paroda Vaidoto Žuko dailės galerijoje

sija (moderuota E. Sakadolskienės), natūralu, daugiausia iškelia bėdas, inspiruoja nuomonių susikirtimus (tarkim, klausytojo pedagogo reakcija, kad pranešėjai nežina realios padėties). Bet tai nebuvo „pavojingiausia“ tematika. Mane, tarkim, labiau trikdė ne priekaištai esamai situacijai, valdžios reformoms ir pan., bet mokslininkų galvose gimstantys utopiniai scenarijai – štai VDU prof. Gintauto Mažeikio... Nežinia, ar iš vidinio įsitikinimo, ar tiesiog iš poreikio provokuoti šis filosofas visad pateikia netradicinį požiūrį į aptariamą lauką. Dabar jis kategoriškai pasisakė prieš „sistemą“, unifikuotus reikalavimus, bendrąsias lavinimo programas – iškeldamas mokyklų autonomijos idėją: kiekviena jų pati susidarytų sau programą – iš to kylantis nesusikalbėjimas esą gimdytų diskusijas... (Galėjau įsivaizduoti, kaip revoliucingasis filosofas prisireikęs operacijos su trenksmu išveja „sisteminių“ chirurgą, unifikuotai metų metus sėdėjusį prie kauliukų raumenukų gyslyčių, susirandą veikėją, medicininį titulą pasiekusį kokioje autonominėje įstaigoje, kur, tarkim, nuobodžių anatomijos studijų visai atsisakyta, iškeltas principas „Vadovautis intuicija!“...)

Skaudi, problemiško nepraradusi mūsų istorinėje atmintyje dėliojama Antrojo pasaulinio karo mozaika, kurioje neišvengiamai – kruvinieji Holokausto akmenėliai... Sesija „Selektyvo atmintis“ apie tai ir sukosi. Ją moderavęs Darius Udrys prisipažino mokykliniais metais nieko apie tai nežinojęs – istorinės spragos paaiškėjusios tik universitete. Šią temą gvildenęs Sužiedėlis pasirėmė istoriko Algimanto Kasparavičiaus teiginiu, kad didžiausia Lietuvos tragedija – ne 1940-ųjų valstybingumo praradimas (jį esą galima atgauti, atkurti), bet po metų įvykusi žydų tragedija. Akcentuotas LAF'o (antisovietinio Lietuvos Aktyvistų fronto, veikusio 1940-1941) atsisaukimo skaudžiausias punktas: atšaukiamas svetingumas žydams...

Ir moderatoriaus, ir šio pranešėjo, regis, koncentruotasi į mūsų kalbę, tuo tarpu Kuolys pranešimu „Karai dėl atminties: Ar atiduosime Kazį Škirpą?“ reaguodamas jau į šių dienų aktualijas – siekį pervadinti Kazio Škirpos alėją - ragino matyti situacijos sudėtingumą ir to meto veikėjų nevienspalviškumą, priminė, kad tiek vienos (sovietinių aktyvistų), tiek kitos (antisovietinių kovotojų) pusės veiksmus nekart grindė kerštas. Ir Birželio sukilimas, pasak pranešėjo, buvęs sudėtingas reiškinys, o į jį ėję idealistai, studentai ateitininkai ir pan. Kuolys atkreipė dėmesį ir į faktų precizikos būtinumą, o tam principui nusizengia net rimti istorikai, pvz., Timothy Snyder rašo, jog Škirpa (LAF'o ikūrėjas) raginęs žudyti žydus...

Udrys savo replika – neva mes lengvai susidorojome su sovietine praeitimi (nuiminėdami paminklus ir pan.), tik štai šios dėmės nepajėgūs įveikti – paliudijo, kad realybė dažnai regima pro savo

pasirinktą prizmę; Kuolys turėjo progos šį susiaurintą žiūros lauką papildyti: gi turime ir Venclovų namus, ir Salomėjos Nėries mokyklą...

Prasmingas šis skaudulių preparavimas, užmirštųjų/paslėptųjų temų iškėlimas, tik... Taip liūdnei smigtelėjo: jei ne tragiškasis žydų klausimas, santariečiams Birželio sukilimas, matyt, ir nerūpėtų...

Konfrontiškiausia, ko gero, buvo LGBT skirta sesija – bet tik gelmėje, neįmatomai, o paviršius mirguliuojo švelniomis bangelėmis – regėjosi, kad moderuojant aktyviam www.bernardinai.lt bendradarbiui Donatui Pusliui visi vieningai ir entuziastingai pritaria kalbėtojų aiškiai angažuotai (pro...) pozicijai. Ne, angažuotumo neženklinu minusu, „profesionalų“, „intelektualų“ pranešimuose nemaloniai nustebinęs dalykas buvo logikos įtrūkiai, lengvai persokami emociniu šuoliuku, bei vieningų, tapačių kriterijų netaikymas sau ir priešininkams... Štai Kuolio kritinė pastaba, kad LGBT teisių rėmėjai dažnai vadinami liberastais – o žodis padarytas iš analogijos su „pederastais“ (nebuvau pagalvojusi), niekam nesutrukdė pasisakančius prieš gėjų ir lesbiečių santuokas įvardyti ne turinio terminu, tarkim, dogmatiškieji krikščionys, bet aiškiai negatyviu „homofobai“ – o su tais, jei jie patys savęs nepergalės, savo fobijos (suprantama, agresyvios) neišvengs, reikia ryžtingai kovoti.

Beno Šarkos performansas.

A. Petraitytės nuotr.

Štai mane sutrikdžiusių nelogiškumų pavyzdžiai Švedijoje dabar gyvenančios teisininkės (!) Laimos Vaigės pranešime: negatyviai įvertinus Seime įtvirtintas nuostatas (Šeimos stiprinimo įstatyme) apie moters ir vyro papildomumą, kalbėta (ir asmeninį pavyzdį pateikus) apie lesbietes, pasigimdančias vaikus – na, jei tas „papildomumas“ nuneigiamas, tai, matyt, Nekaltu prasidėjimu pastota arba Spermos bankas pasiūlė sintetinį, cheminę laboratorijose sukurtą „produktą“? Teisininkės sugebėta atsakant į klausimą apie įvaikinimą iškart patikinti: neįsivaikinama, pasigimdoma...; tik po papildomo klausimo apie gėjus nusileista: taip, šis atvejis sudėtingesnis...

Santaros aktyvisto lietuviakalbio esto Reino Raudo pranešimas, nušviečiant geresnę nei Lietuvoje (bet ne gerą) LGBT padėtį Estijoje, kaip mokslininkui ir dera, buvo grįstas faktais. Tai, kad jie mane ištiko šokiruojančia jėga, jau, suprantama, mano neišsilavinimo problema (būtų buvę naudinga ir „naujienu“ šaltinius sužinoti). Štai: nėra Biblijoje teiginio apie vyro ir moters santuoką – tai XII–XIII a. vertėjų įvesti iškraipymai; o Jėzus Kristus buvęs biseksualus, santykiavęs su abiejų lyčių atstovais... Bet emocinių šuoliukų ir šis pranešėjas pademonstravo, tarkim, į pastebėjimą, kad šių mažųjų aktyvistams prikišamas demonstratyvus viešinimasis, buvo atšauta: o jūs paklauskite Dainų švenčių organizatorių, ko jie eina į viešumą? (Maždaug: „Kodėl rodote pliką užkakalį?“ – „O kodėl savo paveikslą parodoje eksponuojate?“).

Jei iš mano pamėnijimų apie klausimus susidarė išpuodis, jog kiltų diskusijos – tai jis klaidingas, oponuojančių balsų nesigirdėjo (nebent „ne į temą“ – apie lyties keitimo pavojus). Aštriausias buvo retorinis Sverdiolo klausimas: „Kodėl nekyla jokia dis-

Santaros-Šviesos senbuvė Eglė Juodvalkė

kusija?“ Per pertraukėlę jam replikavau: todėl, kad tai burbulas (apie visuomenės poliarizaciją, atskirus jos „burbulus“, kurie vienas kito negirdi, demokratijos klausimams skirtose sesijose kalbėjo pats Raudas). Per šią sesiją mane, „homofobę“ (gi tam titului užtenka pasisakyti prieš mažųjų santuokas ir teisę įsivaikinti, būti geranoriškai nusiteikus lesbiečių ir gėjų atžvilgiu nieko nereiškia), užgulė svetimumo pažanguoliams teisuliams jausmas, bet... Užgules sunkumas atlėgo baigiamojoje kelionėje – autobuse išgirdus Dariaus Kuolio repliką: gaila, LGBT sesijoje pritrūkę „kito“ balso, jį gavosi kone propagandinė; ir kažkieno atošauką – nemalonus buvęs teiginys apie Kristaus sanguliovimą...

Naujienos ir netikėtumai

Žinia, kasmet Santara pasiūlo naujų temų, renginių, bet šis keturdienis buvo itin gausus malonių netikėtumų.

Kai kurios ir asmeninės iniciatyvos suvažiavimą pajavairino, suteikė jam papildomo smagumo. Štai fotografas Gintautas Trimakas, pristatęs savo parodą „Tiesioginis pozityvas“ (Laima Kreivytė ją apibūdino kaip „šviesos poeziją“; pačios nuotraukos – unikumai, netiražuojamos), pakvietė visus bendrai nuotraukai. Turėjome net dvi „fotosesijas“, rytinę ir popietinę – nužymėjęs pievutėje prieš mokyklą kvadrato ribas, pats fotografas su savo aparatais įsikūrė pastato lange. Tikėkimės, rezultatus bus galima pamatyti ir dalyviams, ir ten nebuvusiems.

Kai kurios ir „žinomi“ vyksmai, asmenybių raiška atsiskleidžia vis naujai ir netikėtai. Štai Benas Šarka, jau pasirodęs ankstesnėje Santaroje, savo spektakliu-performansu „Dūmai ir skylės“, dedikuotu Leonido Donskio atminimui, negalėjo nekrestelti ir tingios dūšios. Toks kūno kaip „instrumento“ ir egzistencinės-metafizinės prasmės lydinys!

Netikėtumu regą (ir sielos) perskrodė ekspresyvių linijų Elvyros Kairiūkštytės piešiniai – nors parodos Alantos dvare, muziejuje, tapusiame Vaidoto Žuko galerija (mat jis padovanojęs savo darbų kolekciją), paties Žuko pristatomos, jau tapusios Santaros tradicija. Dailininkės likimas, patyrėme, netradiciškai sudėtingas: „rastinukė“, išaugusi vaikų namuose, jau brandžiam amžiuje, 1993 m. apsikrikštijusi ir po to intensyviai kurtų piešinių niekam nerodžiusi – šis išėjimas į viešumą jau pomirtinis...

Netikėtai (bent man) aplinkosauginiu užsidegimu atsiskleidė gerai visiems Lietuvoje žinomas režisierius Gintaras Varnas bei... eksministras (Aplinkos apsaugos) Kęstutis Navickas, ne taip seniai išpareigęs „atstatydintas“. Pastarasis ir pristatė filmą „Žalieji muškietininkai“, skirtą Atgimimo laikų aplinkosauginiam Kauno sambūriui „Atgaja“, jo vadovui (Nepriklausomybės pradžioje iškeliavusiam Amžinybėn) Sauliui Griciui, ir jautriai pasisakė aplinkosaugai skirtose sesijose (pasišaipęs, kad porą metų „stažavosi“ ministerijoje). Beje, savo stiprių emociniu poveikiu buvo netikėtas (man) ir Jono Ohmano dokumentinis filmas, kuriame, greta prisiminimų iš šiandienos distancijos (jais dalijosi – tikrai netikėta! – ir Navickas), daug fimuotos medžiagos iš to eko-sąjūdinio judėjimo.

Nukelta į 8 psl.

„Kauno bienalė“ – puiki proga pasimėgauti šiuolaikiniu menu

G. ir N. instaliacija „Družba“.

Algis Vaškevičius

Kaune vyksta vienas didžiausių meno renginių Lietuvoje – 12-oji tarptautinė šiuolaikinio meno bienalė „Po išvykimo | Prieš atvykstant“. Įvairiose miesto vietose, kartais ir labai netikėtose savo kūrinius, meninius tyrimus, instaliacijas ir performansus pristato trisdešimt menininkų iš Europos, Pietų ir Centrinės Amerikos bei Kaukazo regiono. Visa tai Kaune bus galima išvysti iki rugsėjo 29 dienos.

Kas dvejus metus vykstantis didžiulis meno renginys praėjusį kartą nagrinėjo paminklų temą, o šįkart pasirinko kelionę. Kauno bienalė įtraukta į tarptautinių bienalių žemėlapi ir yra viena kultūrinių kelionių kryptų ne tik Lietuvos, bet ir užsienio keliautojams. Bienalės vadovė Kotryna Žemaitytė prieš prasidedant bienalei aiškino, kad tokios temos pasirinkimą lėmė pastaraisiais metais pasitęžusi pabėgėlių krizė ir vis didesnė jų netolerancija Europoje. Šįkart siekta gilintis į kelionę, žvelgti į ją, permastyti mūsų santykių su kitu ir pasiaiškinti Europoje vykstančius pakitimus.

Pirmiausia tai istorinė kelionė, kuri yra susijusi su Kauno miestu ir jo identiteto pasikeitimais 1918–1940 metais, taip pat sovietmečio ir nepriklausomybės atkūrimo pradžios laikotarpiais. Ši bienalė svarbi ir tame kontekste, kad Kaunas 2022 metais taps Europos kultūros sostine. Ta kelionės tema siejasi ir su bienalėje dalyvaujančiais skirtingų šalių menininkais ir kuratoriais.

Bienalės valdyba šiemet iš pradžių atvirame konkurse pernai spalį buvo atsirinkusi net aštuonis skirtingų šalių jaunos ir labai kūrybingus kuratorius, vėliau iš jų liko penki – iš Lietuvos, Italijos, Didžiosios Britanijos ir Slovakijos. Juos konsultavo kuratorius iš Didžiosios Britanijos Lewisas Biggsas, kuris projekte „Kaunas 2022“ atsakingas už meną viešosiose erdvėse. Visi jie kartu parengė bendrą bienalės programą.

Idomu jau tai, kad kelionė į bienalę prasideda važiuojant magistrale iš Vilniaus į Kauną – čia dėmesį atkreipia mėyni lauko stendai su užrašais. Tai vokiečių konceptualaus meno atstovo, Venecijos bienalės dalyvio Christiano Jankowskio projektas. Iš pradžių Kauno bienalei jis pateikė su krepšiniu susijusią idėją, kuri buvo atmesta. Kai bienalės rengėjai pasakė: „Norėtume jūsų paprašyti sugalvoti kitą idėją“, Ch. Jankowskis tą sakinių panaudojo naujam darbui – būtent šis sakiny su užrašais ant trijų reklaminių stendų autostradoje ir pačiame Kaune.

Kadangi bienalės tema – kelionė, tai jau atvykus į Kauno autobusų ir geležinkelio stotį pasitinka pirmieji meno kūriniai. Autobusų stotyje tai dviejų menininkų Alberto Garutti ir Andrejaus Polukordo darbai. Turbūt labiausiai keleivius ir atsitiktinius žmones stebina stoties viduje, šalia knygyno „Pegasas“

įrengta pėsčiųjų perėja ir pastatytas atitinkamas ženklas – esame pripratę, kad tokie ženklai yra gatvėse, tad efektas garantuotas.

Visai šalia – Senosios miesto kapinės, kuriose sumontuotas Roberto Narkaus kūrinys „Priklausomybė“. Tai instaliacija, skirta Kauno daugiakultūriškumo temai, kuriai sukurti panaudoti jau nereikalingi Vilniaus oro uosto tako apšvietimo žibintai. Šiose nuo 1959 metų neveikiančiose kapinėse kažkada sklypai buvo lygiomis dalimis padalyti krikščionims, stačiatikiams, žydams ir musulmonams, tad menininką domina, kaip skirtingos bendruomenės gali bendrauti per tokią architektūrinę struktūrą. Idomu tai, kad ir vieta, kur šis darbas yra, ir kūriniui panaudotos medžiagos visiškai pakeitė savo funkciją paskirtį.

Geležinkelio stotyje galima rasti tikrai daug ir labai idomių bienalės darbų. Ant šios stoties laiptų jau iš tolo dėmesį atkreipia penkios didelės, 2 metrų aukščio keramininės vazos. Tai ukrainiečio Mykolos Ridnyi instaliacija „Dingęs bagažas“. Jis remiasi žydų dailininkės Esther Lurie kūrybos tyrinėjimais. Iš Latvijos į Kauną patekusi ir Kauno gete 1941–1944 m. gyvenusio E. Lurie pieš kasdienį gyvenimą ir nacių žiaurumą gete, o tuos piešinius ji slėpdavo keraminiuose induose ir juos užkasdavo.

Vokiečiams traukiantis iš Kauno ir sudeginus getą, dauguma piešinių dingę, bet dalis ir išliko. Vazose yra įrengtos nedidelės skylutės, pro kurias pažvelgus į vidų galima pamatyti tuos išlikusius pie-

R. Narkaus „Priklausomybė“ Senosiose kapinėse.

A. Vaškevičiaus nuotr.

„Dingęs bagažas“ ant geležinkelio stoties laiptų

šinius. Tokiu būdu labai originaliai šios vazos metaforiškai primena figūras tų žmonių, kurie atmintyje saugo šią labai tragišką Kauno istorijos atkarpą. Kitas šio menininko kūrinys „Laipsniškas apakimas“, kuris kritikuoja mechaniską žiniasklaidos sukurtos realybės sekimą bei karo propagandą, eksponuojamas Kauno paveikslų galerijoje.

Geležinkelio stoties laukiamajame slovąkų menininkas Karolis Pichleris pateikia kelis kelionės modelius. Jo 2012–2019 metais kurtą projektą „Times-Squares“ sudaro trys erdvės, susijusios su praeitimi, dabartimi ir ateitimi. Vienoje tų erdvių lankytojai kviečiami patys nupiešti ką nors iš praeities, kitoje, kuri skirta dabarčiai, įrengtas telefonas, kuriuo galima vieną minutę paskambinti į bet kurį pasaulio tašką, o vėliau žemėlapyje pažymėti miestą, į kur skambinta. Trečiojoje, ateities salėje randame Taro kortas, suteikiančias galimybę išsiburti ateitį. Ir visa tai lydi salėje garsiai skambantys paukščių balsai.

Stoties bilietų salėje rusų kilmės menininkė Taus Machačeva pristato kūrinių „Žiedinis kelias“, primenantį apie sovietinį laikotarpį ir gigantiškus statybų planus, kurie nebuvo įgyvendinti. Čia yra ir dar vienas italo A. Garutti darbas – grindinio plokštė su išgravuotu tekstu „Kiekvienas žingsnis mano gyvenime atvedė mane čia, dabar“. Tokios plokštės atsirado keliose Kauno vietose, o geležinkelio stotyje pasiliks visam laikui.

Šioje stotyje pastatyti ir keturi krovinių vagonai, kuriuose taip pat rasime bienalės darbų. Viena jų eksponuojamas fotožurnalisto Artūro Morozovo meninis tyrimas apie Lietuvos geležinkelių pervažas, kuriose dar dirba jų prižiūrėtojai. Tokių pervažų šalyje liko tik 15, nes jos vis labiau automatizuojamos, tad greitai prižiūrėtojo profesija gali visai išnykti. Kūrinių sudaro aštuoni asmeniniai su darbu pervažose susiję pasakojimai.

Kitame vagone nedidelei vengrų bendruomenei Serbijoje priklausantis menininkas Balintas Szombathy pristato kiek šokiruojantį darbą. Vaizduodamas tai, kad visą gyvenimą jis yra priverstas klajoti tarp skirtingų politinių, socialinių ir kultūrinių realybių, menininkas sukūrė tarsi simbolinį protesto aktą – kai traukinys, kuriuo jis keliauja, privažiuoja Serbijos-Vengrijos pasienį, menininkas eina nusišlapinti, o traukiniui pajudėjus per sieną, jis nuleidžia vandens.

Vagonuose dar pristatomi brito Tamu Nkiwane kūrinys „Mėlynas plastikas“, kviečiantis tyrinėti skirtingas kultūras ir istorinę atmintį per kasdienes objektus. Čia ir linksmas bei juodojo humoro elementų nestokojantis čekėno Aslano Gaisumovo video darbas „Volga“, pasakojantis apie tai, kaip į šį sovietinį automobilį susigrūda neįsivaizduojamas kiekis žmonių ir mašina vis dar važiuoja.

Kita svarbi bienalės ekspozicija išsidėsčiusi Kauno paveikslų galerijoje. Paslaugūs bienalės sa-

Nukelta į 5 psl.

Atkelta iš 2 psl.

vanoriai, pasitinkantys lankytojus kiekvienoje vietoje maloniai paaiškina, ko galima tikėtis ir ką būtina pamatyti. Į Kauno paveikslų galeriją šikart patenkama iš kiemo pusės, taip keičiant įprastą kelinę į ją. Čia dėmesį verta atkreipti į vokiečių Johannos Diehl fotoprojektą – ji nagrinėja architektūrą bei jos kitimą. Kaune menininkė domėjosi pastatais ir susibūrimo vietomis, kurie laikui bėgant pakeitė savo paskirtį. Visa tai buvo nufotografuota ir sujungta į vieną didelę instaliaciją.

Menininko iš Kubos Adriano Meliso kūrinys perkelia lankytojus į šią šalį. A. Melisas prašė darbininkų neiti į darbą, sumokėdamas jiems oficialaus uždarbio sumą, ir įrašė jų pokalbius su savo viršininkais. Pokalbiuose tie darbininkai pateikia įvairiais išgalvotas neatvykimo į darbą priežastis, pavyzdžiui, motociklo avarija, anytos mirtis, pabėgęs kačiukas ir panašias. Šis kūrinys atspindi Kubos socialistinės santvarkos trūkumus, kai darbuotojai neturi jokios motyvacijos, o jų atlyginimai labai maži.

Paveikslų galerijoje pirmą kartą Lietuvoje eksponuojama garsių tarpdisciplininio meno kūrėjų Nomedos ir Gedimino Urbonų instaliacija „Družba“. Panaudojant nuotraukas, videomedžiagą originaliai pasakojama apie žmones, kurie dalyvavo statant Lietuvoje esančią naftotiekio „Družba“ atkarpą.

Meno mėgėjai gali aplankyti ir Vytauto Didžiojo karo muziejuje veikiančią tapytojų studiją arba pamatyti Deimanto Narkevičiaus videofilmą „Aplankant

Soliari“ M. K. Čiurlionio dailės muziejuje. Stanislawo Lemo mokslinės fantastikos romano „Soliaris“ ekranizacijoje režisierius Andrejus Tarkovskis (1971 m.) į ekraną sąmoningai neperkėlė paskutinio knygos skyriaus, kuriame pagrindinis herojus Krisas Kelvinas grįžta į žemę sėkmingai atlikęs savo misiją. Menininkas D. Narkevičius, remdamasis S. Lemo romanu, sukūrė projektą „Aplankant Soliarį“, kuriame pakvietė Kaune gimusį aktorį Donatą Banionį atkurti psichologo-kosmoso keliautojo vaidmenį, ir suvaidinti paskutinę knygos skyriaus sceną. D. Narkevičiaus filmuotoje medžiagoje įterpiamos 1905 metais Mikalojaus Konstantino Čiurlionio darytos Juodosios jūros nuotraukos – to paties kraštovaizdžio, kuris įkvėpė A. Tarkovskį atvaizduojant vandenyną, primenantį Soliario paviršių.

Kartu su bienale dar pristatomi Europos Sąjungos „Kūrybiškos Europos“ finansuojamo „Stebuklingų kilmų“ projekto menininkų kroatės Anos Kovačić ir serbės Sonjos Jo projektai Šančiuose, T. Ivanausko zoologijos muziejuje ir Obelynės parke Akademijoje. Bienalės rengėjai išleido žemėlapi, kuris padeda surasti visus dominančius objektus ir gauti puikią meno dozę.

„Aš labai linkiu žmonėms nebijoti šiuolaikinio meno ir apsilankyti Kauno bienalėje kaip pažintiniame renginyje, kuris, viliuosi, turi galios reabilituoti šiuolaikinį meną tų, kurie yra juo nusivylę akyse“, – kviečia bienalės vadovė K. Žemaitytė. Gal dėl karštos vasaros lankytojų bienalės vietose dar nėra daug, bet organizatoriai tikisi, kad artėjant rudenii jų tikrai padaugės. □

Pėsčiųjų perėja parduotuvės viduje stebina lankytojus

Dešimtoji Gurgučio paroda – saviraiškos laisvei ir išėjusiam draugui atminti

Tauro Kensmino „Namai“.

Nuotrauka iš interneto

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Kas tas Gurgutis? Taip vadinama vidinė liejinio forma tuščiai ertmei sukurti. „Gurgutis startavo prieš dešimt metų, tai buvo geras laikas, daug kas startavo“, – per parodos atidarymą kalbėjo kuratorė, jaunųjų skulptorių globėja Regina Violeta Šimulynienė.

Kūrybos laisvė. Nuo 2010 m. šiame projekte dalyvavo apie trisdešimt menininkų. Iš pradžių buvo rengiami bronzos liejinimo simpoziumai, vėliau pasiūlyta jaunesiems patiems rinktis medžiagas ir kurti tai, ką nori. „Nes geriausiai pavyksta tada, kai kuri pats sau, o ne pagal užsakymą“, – Regina Šimulynienė prisiminė savo vyro skulptoriaus Šarūno Šimulyno (1939–1999) kūrybinę patirtį.

Menininkai. Šiomet ji pakvietė septynis jaunosios kartos skulptorius, kurie specialiai kūrė galerijos erdvėms,

laisvai rinkosi temas, medžiagas bei naujas formas: su šviesa ir garsu. Į šią jubiliejinę parodą „Gurgutis 8/9“ pakviesti Jonas Aničas, Marius Bumbulis, Dalius Drėgva (1989–2019), Martynas Gaubas, Matas Janušonis, Tauras Kensminas, Laurynas Skeisgiela, Rusnė Šimulynaitė.

„Čia savos chebrytės nėra“, – kalbėjo kuratorė. Tiesa, anksčiau būdavo dalyvių atranka, o dabar tiesiog kviečiami savo kūryba dėmesį atkreipę kūrėjai. „Su kai kuriais susipažinome akis į akį prieš kabinant parodą“, – sako R. Šimulynienė.

Kad pilvai negurgtų, menininkams bus atlyginta. Kuratorė Regina Šimulynienė „perkando“ autorių teises: jau dvejus metus juos remia Kultūros taryba. Kadaise ji labai pasipiktino, kai vienos mugės metu išgirdo, kad menininkai negali nekurti – taigi juos galima išnaudoti. „Ne,“ – nusprendė ji. Už sunkų darbą ir idėjas, jų autorystę ir eksponavimą menininkai turi būti skatinami finansiškai, jiems turi būti atlyginama. Ir išreikalavo: už darbų rodymą visiems bus sumokėti autori-

niai atlyginimai (surinkti autoriniai mokesčiai už parodymą).

Išėjusieji yra su mumis. Nespėjusio sudalyvauti projekte „Gurgutis 8/9“ skulptoriaus Daliaus Drėgvos (1989–2019) kūrybą – jo skulptūrą ir kitus darbus – šioje parodoje pristato trumpas grafikos dizainerės Rusnės Šimulynaitės videofilmas. 2017 m. Šv. Jono galerijos erdvėse jis rodė daugybę savo darbų... Menininkas per 2016 m. rengtą parodą yra sakęs: „Kūryba man yra stiprių vidinių emocijų išraiška. Nemalonus prisiminimas asimiliuojasi su aplinka ir virsta kūrinium“.

Tauras Kensminas Daliui Drėgvai skiria kūrinį *Namai* pačiame galerijos Meno niša centre – iš gelžbetonio ir elektros instaliacijos. Betoninėje dėžėje deganti šviesa – tarsi užuomina apie namų jaukumą, o virš jos besiraištantys suvirinti vamzdžiai – tarsi medžių šakos ar nutylėti dūmai, taigi geležis susijusi su sunkiomis emocijomis, tačiau interpretuojama ir optimistiškiau. Tai gyvos, vitališkos formos iškilimas virš griežtos, mirusios formos. „Norėtusi tikėti, jog mirtis – tai tik laikinas etapas, iš kurio toliau kyla gyvybė ir niekas nelieta sąstingyje. Prisimindamas, koks galingas ir kupinas gyvybės buvo bičiulis, skulptorius Dalius Drėgva, šį darbą noriu skirti jam“.

Martynas Gaubas yra Gurgučio senbuvis, dalyvavęs bronzos liejinimo simpoziumuose. Šiuo metu jis dirba prie pernai mirusio skulptoriaus Romo Kvinto neužbaigtų darbų. Martynas šioje parodoje iš aliuminio išliejo „Širdį“, subadytą kardais, rapyromis, peiliais. „Lietuviškas religinis motyvas, viena vertus. Bet subadyta širdis primena ir oro balioną, kuris vis tiek kyla, nesprogsta. Optimistinis darbas, sakyčiau“, – tikina M. Gaubas.

Laurynas Skeisgiela, šiuolaikinio meno atstovas, savo patirtimi dalinasi fotografijose, kuriose – architektūriniai modeliai. Kūrinys „Dramblio kaulo bokštas“ skirtas padėti reflektuoti ir suvokti aplinką, joje vykstančius procesus. „Paradoksalu tai, jog ši erdvė reflektuoja pati save, ištrindama konkretaus laiko ir vietos nuorodas iki dekoratyvios, plokščios abstrakcijos“, – teigia jis.

Dabar madinga kurti iš ledo, smėlio ar pasitelkus vandenį, vėją... Kuria tai, kas laikina. Projektas „Gurgutis“ padeda perprasti amato subtilybės ir amžinąsias vertybes. Jo darbai bus ilgam.

P.S. Reginai Violetai Šimulynienei padeda „Kūrybinių idėjų“ komanda ir jos šaunios dukros Ūla ir Rusnė. □

Dalius Drėgva (1989–2019). Ištuštėjimas, medis, 2016.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

VASARA SU AŽUOLAIS (4)

Perpetua Dumšienė

Tęsinys. Pradžia 2019 m. birželio 15 d. „Kultūroje“

Išsileidę ieškoti senųjų ąžuolų, keliautojai pasižvalgys ten, kur kadaise parkų takais vaikščiojo Maironis ir Vaižgantas, apžiūrės ąžuolus, girdėjusius muzikuojantį M. K. Čiurlionį. Talkininkams gal kils noras tvarkyti gamtos paminklus. Keliautojai gali pasiūlyti gamtos paminklų sąrašą papildyti naujais, jų atrastais. Paties Juozo Girino pastebėta, kad tikrai ne visi vertingi Lietuvos ąžuolai yra Lietuvos gamtos paminklų sąrašė suregistruoti.

Galime tik paliūdėti, kad ne vienas didingas Lietuvos ąžuolas nudžiūvo, taip ir nesulaukęs kūrybingojo ąžuolų klonuotojo. Vienas jų – Vytauto ąžuolas (Jurbarkas). 2 m skersmens, 20 m aukščio – Eržvilko apylinkėje, Balandžių kaime. Pasakojama, kad kadaise į šias vietas, kur auga ąžuolas, atsikėlęs pabėgėlis iš dvaro Mickus. Jis išaręs čia buvusius dirvonus, javais apsėjęs laukus, įsikūrę ir daugiau žmonių. Kaimas buvęs vadinamas Mickaičiais, pelkė – Mickaičių pelkė, o ąžuolas – Mickaičių ąžuolu. Žmonės dar ir dabar ąžuolą pavadina tuo vardu. Tačiau dažniau jį mini kaip Vytauto ąžuolą, teigdami, kad po juo Vytautas su Jogaila, vykdamis pas kryžiuočius, sustodavę pailsėti ir sukabindavę ant šakų kalavijus. 1988 metais ąžuolas nudžiūvo.

Negrižtamai praeityje žuvo ir literatūroje aprašomi XIII ir XIV amžių Kuršių nerijos miškai. Kronikose minimi dokumentai, kad tuo metu nerijos kopos buvo ištisai apaugusios šimtamečiais ąžuolais ir liepomis. Per amžius keitėsi dirvožemio struktūra, todėl didingieji medžiai turėjo išnykti.

Įsivaizduoju, kad nevēlu ir labai įdomu būtų turėti klonuotų Donelaičio žemės ąžuolų.

Klonuotų ąžuolų giraitės

Būtina sodinti kokybiškų ąžuolų ir senųjų ąžuolų klonų giraites. Dalis senolių ąžuolų auga po vieną ir neturi galimybės produkuoti vertingų sėklų, nes tiesiog neturi lygiaverčių partnerių arba aplinkiniai medžiai yra jų vaikai, t. y. artimi giminaičiai, tad kryžminimasis su jais geros kokybės sėklų nežada.

Kauno botanikos sode dar 2011 metais pasodinta Birutės Galdikas klonuotų ąžuolų giraitė, skirta jos garbei. Birutė Galdikas – garsi antropologė, gamtosaugininkė, žymiausia orangutanų tyrėja, fizinės antropologijos ir biologijos daktarė, žymių pasaulio universitetų profesorė, Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktarė. Giraitė ypatinga tuo, kad visi ąžuoliukai yra senųjų ąžuolų galiūnų, paskelbtų gamtos paminklais, genetiniai klonai, gauti šių medžių šakelėmis įskiepijus paprastojo ąžuolo poskiepius. Kai senuosius laikus menantys jų protėviai pasens ir sunyks, šios giraitės ąžuoliukai dar stiebsis, augs, derės ir šlamės džiugindami mūsų širdis. Gal taip bus sukauptas ir išsaugotas vertingas senųjų ąžuolų genofondas.

Didelė tikimybė, kad šalia augdami galingiausių Lietuvos ąžuolų palikuonys kryžminsis ir iš jų gilių bus galima užauginti sparčiai augančius, tvirtus ir ilgaamžius medžius. Jauni medeliai, išaugę iš gamtos paminklų įskiepių, pradeda derėti vos paugę!. Ši giraitė su šalia esančiais informaciniais stendais nuolat pildoma. Šią giraitę globoja VDU, o įgyvendinti darbus padeda Tarptautinis Birutės Galdikas gamtos saugos paramos ir labdaros fondas.

Tokios pačios giraitės pasodintos ir dar trijose Lietuvos vietose. Kėdainių miškų urėdijoje – 2015 metais, Pakruojyje – 2017 metais, o Rumšiškėse, Liaudies buities muziejuje – 2018 m.

Vatikano soduose – trys Lietuvos ąžuolai

Vatikano sodus XIII amžiuje įkūrė popiežius Mikalojus III. Čia auginti vaistiniai augalai, vaismedžiai. XVI amžiuje čia pradėti auginti ir dekoratyviniai augalai. Dar po šimtmečio įrengti ir fontanai. Šiuo metu Vatikano sodai – tai parkas, užimantis 23 ha vakarinės Vatikano teritorijos. Soduose auga tūks-

tančiai augalų iš viso pasaulio, juos prižiūri 26 sodininkai. Sodų takais ypač mėgo vaikščioti popiežius Jonas Paulius II. Ilgus metus Vatikano sodai buvo uždara teritorija, šiuo metu jau atverta lankytojams (iš anksto užsiregistravus ir nusipirkus bilietą).

2017 metų lapkričio 7 d. Vatikano soduose buvo pasodinti trys ąžuoliukai, atvežti iš Lietuvos. Tai Lietuvos žemės ūkio aukštosios mokyklos – Aleksandro Stulginskio universiteto (2019 m. po aukštųjų mokyklų susijungimo Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos – aut. past.) akademinės bendruomenės ir Lietuvos miškininkų dovana popiežiui Pranciškui ir Šventajam Sostui Lietuvos valstybės atkūrimo 100-ųjų metinių proga.

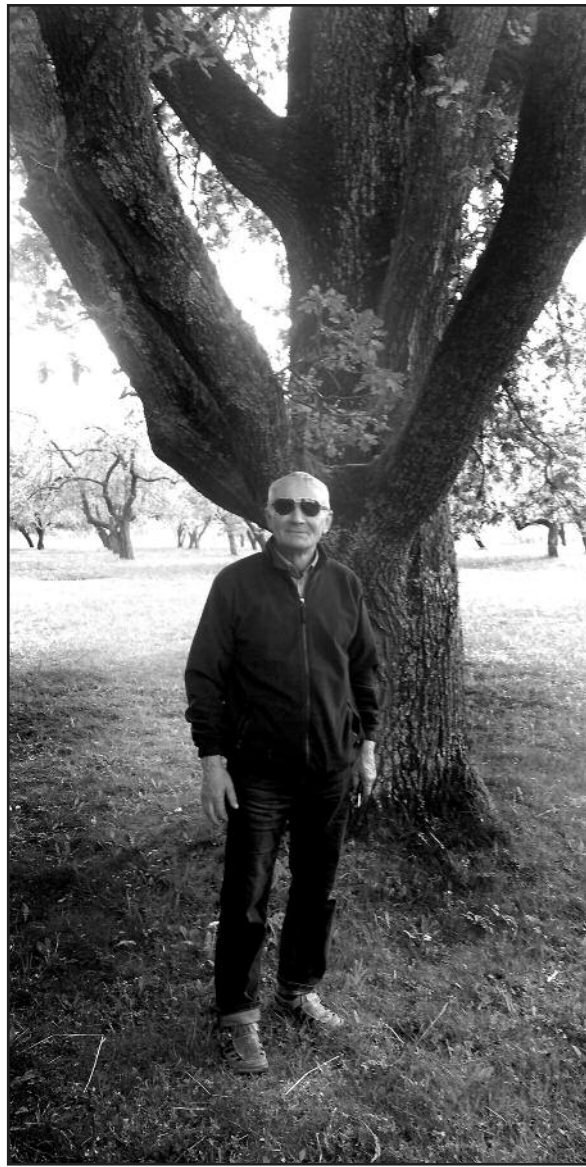
Pasodinti trys skirtingų klonų ąžuolai – Stelmužės, Mingėlos ir Punios ąžuolo, kuriuos išaugino ASU arboretumo vadovas Juozas Girinas.

Lietuvos seniausių ąžuolų klonavimą skiepimo būdu J. Girinas pradėjo 2005 metais, dirbdamas Kėdainių miškų urėdu. Per ilgesnį nei dešimtmetį laikotarpį paimtos daugiau kaip šešiasdešimtys seniausių Lietuvos ąžuolų šakutės, suskiepytos į Kėdainių krašto ąžuoliukus ir taip išauginti seniausių ąžuolų genetiškai identiški šių ąžuolų palikuonys – klonai. Padovanotų ąžuoliukų amžius 6–7 metai, jie buvo ne kartą persodinti, kad susiformuotų gera šaknų sistema. ąžuoliukų pervežimui ir pasodinimui panaudoti mediniai vazonai be dugnų, pripildyti labai geros, ąžuolams auginti tinkamos purios lietuviškos žemės.

ąžuolai buvo pasirinkti todėl, kad ąžuolas lietuviui – stiprybės, didingumo, ilgaamžiškumo, ištikimybės, pastovumo simbolis. Norėta, kad ąžuolai būtų iš visų Lietuvos regionų. Nutarta, kad visą Lietuvą galėtų atstovauti senasis Stelmužės ąžuolas, Žemaitijos regioną – Mingėlos ąžuolas, turintis senovinę legendą, o Aukštaitiją – augusių palei Nemuną senųjų Punios miškų palikuonis. Šių garbingų, ne vieną laikmečio išbandymą atlaikiusių ąžuolų dovanos prasmė labai gili – mes tarsi perkeliamie tiems, kam dovanojame, dalį pačių brangiausių Lietuvos vertybių.

Pačiame ąžuolų sodinime dalyvavo ASU delegacija, o vienas jos narių – ir ąžuoliukus išauginęs Juozas Girinas. Savo atstovavimu ceremonijai diplomatinio svorio suteikė ir Šventojo Sosto apaštališkasis nuncijus Baltijos šalims arkivyskupas Pedro López Quintana, asmeninis apaštališkojo nuncijaus sekretorius kunigas Mindaugas Šlaustas, Lietuvos ambasadorius prie Šventojo Sosto Petras Zapolskas su žmona Rūta.

Sodinimo ceremonija buvo maloni ir sklandi. Iš anksto išpėti Vatikano sodininkai parinko Lietuvos ąžuoliukams vietas. Stelmužės ąžuoliukui parinkta ypač garbinga vieta greta Šv. Jono bokšto. Prie ąžuoliukų yra lentelės, tad lietuviai, kurie aplankys Vatikano sodus, nesunkiai galės juos rasti.

J. Girinas Obelynėje prie Tado Ivanausko sodinto ąžuolo.

Kauno ąžuolynas

Netrukus Juozo Girino išauginti ąžuolai bus sodinami ir Kauno ąžuolyne. Šiuo metu tai didžiausias Europoje esantis miesto ąžuolynas.

2019 metų rudenį Kauno ąžuolyno parko laukia rekonstrukcijos darbai. Kauno miesto savivaldybė numačiusi didžiulius darbus ąžuolyne: tai ir kelių, takų rekonstravimas, naujų ąžuolo želdinių įveisimas ir pan. Visi pripažįsta, kad didžiausia vertybė ąžuolyne yra senieji ąžuolai ir juos būtina išsaugoti, bei ąžuolyne sodinti tik iš šių medžių gilių išaugintus ąžuoliukus. Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos Miškų ir ekologijos fakulteto medelyne planuojama tokius ąžuolo sodmenis ąžuolynui auginti. Tai irgi Juozo Girino rūpestis.

Kauno savivaldybės duomenimis, ąžuolyno parke auga apie 770 ąžuolų, o unikaliausia šio parko vertybė yra 100–300 metų ąžuolai, jų kamieno skersmuo siekia 100–160 centimetrų. Manoma, kad ąžuolyno augimvietai gali būti keli tūkstančiai metų.

Nukelta į 8 psl.

Po ąžuolų sodinimo talkos.

J. Girino asmeninio archyvo nuotraukos

„Geležinė ledi“ ir „Plieninė magnolija“ – ta pati Dalia Grybauskaitė

Romualdas Kriaučiūnas

Pradėkime nuo pabaigos. Galiniame viršelio puslapyje prabyla pati knygos autorė: „Dėliojau šią knygą tam, kad visi įgytume drąsos gyventi sąžiningiau, kad pradėtų sveikti pataikavimo, godumo ir baimių susargdintos smegenys, kad nesijaustume maži ir bejėgiai, kad niekas mūsų istorijos rato nesuktų atgal. Ir kad rinkdamiesi savo lyderius ir stodami jiems į taką visada galvotume, kodėl jiems patikime valstybę“. Ten pat pristatoma Daiva Ulbinaitė – žurnalistė, 2009–2019 m. LR Prezidentės Dalios Grybauskaitės vyriausioji patarėja viešųjų ryšių ir komunikacijos klausimais, Prezidentės Spaudos tarnybos vadovė, iš labai arti stebėjusi Prezidentės veiklą ir politikos užkulius, valstybės svarbių įvykių ir sprendimų liudininkė. Šioje knygoje ji atskleidžia vieno valstybės dešimtmečio, jau dabar vadinamo epochiniu, uždagą.

Labai taikliai aptarta ir pati knyga. Štai to aptarimo glausta versija. Autorė kalba apie tai, kas vyko Lietuvoje ir kokia buvo Prezidentė politikoje, kokios baimės kankino teisėsaugą ir ko neapskaičiavo energetikos oligarchai. Knygoje rašoma, kas yra jos politinė kultūra ir kaip ribotas Prezidento galias praplečia asmenybės jėga. „Garsusis Prezidentės posakis ‘Nustokim krūpčiot’ yra ne vien knygos pavadinimas. Tai gyvenimo filosofija, vertybių pamatas, paskatinęs daugelį politinių ir žmoniškų sprendimų, ne viena įkvėpęs pasitikėti savimi ir netgi imtis to, kas regis, neįmanoma“.

Dabar atverskime knygą. Pirmajame puslapyje tik cituojama Dalia Grybauskaitė: „Visą gyvenimą buvau kitokia. Visur. Taip pat ir politikoje“. Kitame puslapyje – knygos turinys. Šalia **Pratarmės** ir **Vie-toj epilogo** yra devyni skyriai. Juos visus išvardinsiu. Pažymėsiu vietas, kurios man ypač krito į akį, išryškino aptariamus įvykius, jų analizę bei sukeltus jausmus. Knygos autorė man pasirodė pastabi bei sumani audėja, knygoje žodžiais nuaudusi dešimtį metų apimantį audeką. Iš pasąmonės iškilo daug kartų dainuotos dainos žodžiai:

*Lengvai mėjo šeivas staklės ažuolinės
Tiesias plonos gijos taip lengvai lengvai
Rankšluosty įausiu Lietuvą tėvynę
Tu didvyrių žemė, mes tavo vaikai.*

1 skyriuje aprašoma **Prezidentės kartelė**. Prezidentė teikia savo reikalavimus, bet tuo pačiu lieka žmogumi. Išryškinama improvizacijos galia, rašoma apie Prezidentės verdamą kavą Prezidentūroje, pabrėžiama Prezidentės intuicija.

2 skyriuje **Paslaptینگasis „Projektas“** pristatomas šokiruojuantis pasiūlymas išbandyti jėgas LR Prezidento rinkimuose. „Likimas sutvarkė taip, kad anksčiau buvau partinė, nelabai aktyvi, bet taip jau nutiko. O po Nepriklausomybės atkūrimo sau pasižadėjau daugiau tikrai niekada gyvenime nebūti jokios partijos nare“. Nesiekė būti prezidente. Niekada nenorėjo būti nei politike, nei prezidente. „Tačiau ramybę ėmė drumsti pareigos jausmas: Aš manau, kad gyvenime reikia ieškoti ne lengvumo, o prasmingumo. O pati didžiausia prasmė visada – Lietuva. Nebuvau niekam skolinga ar priklausoma.

Iš tikrųjų niekas nerišo man nei rankų, nei kojų, nei mano minčių“.

3 skyriuje **Pirmųjų dienų atradimai, oligarchų pageidavimai ir išpuoliai**. Oligarchų įtaką Prezidentė išvelgė daugelyje sričių, įskaitant energetikos demonopolizaciją. Čia minimos „Gazprom“ ir „Rosatom“ firmos.

4 skyriuje pristatomas **Teisingumas kitaip**. Pirmieji treji metai, kol buvo pralaužti ledai, buvo labai sunkūs. Sistema buvo apimta sąstingio ir uždara. Teisėjai jautėsi saugūs ir buvo neliečiami, net jeigu paaiškėdavo korupcinių dalykų. Po ilgų pastangų atėjo jaunų, sumanių žmonių ir paskatino sistemą keistis. Buvo įvesta kitokia teisėjų atranka. Dar reikėjo visuomenės teisinio švietimo. Kol nebus to teisinio švietimo, kol visuomenė nepriims teisinių vertybių, pokyčiai bus menki. Rašoma ne tik apie teisėjus, bet ir apie prokurorus, Garliavos įvykius. Išvada: teisėsauga atgavo galias. Žmonių pasitikėjimas teismais ir prokuratūra irgi atsigavo.

5 skyrius skirtas **Energetikos oligarchijai**. Rašoma apie Leo aferą, SGD terminalą, *Rubikoninio Icordo* čiuptuvus ir kitus atvejus, kai reikėjo atkovoti energetikos orumą ir nepriklausomumą. Daug kas šiame skyriuje man buvo „virš galvos“.

6 skyrius buvo **Už teisybę**. Čia plačiau rašoma apie būsimos prezidentės vaikystę, tėvus, mokyklą, gyvenimo universitetus ir skolą Lietuvai. Įdomūs prisiminimai iš sovietmečio. Teigiama, kad iki pat Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio pradžios ji nieko nežinojusi nei apie tremtis, nei apie pokario kovas, nei apie Trispalvę. „Tik 1988 m. spalio 7 d. Gedimino pilies bokšte kylant Trispalvei ir radijui grojant ‘Tautišką giesmę’ ligos patalė gulinti mama apsiverkė iš džiaugsmo sulaukusi laisvos Lietuvos laikų ir daug ką papasakojo“. Mama didelę savo gyvenimo dalį slėpė nuo dukters, norėdama ją apsaugoti. Mamos tėvas, Dalios senelis, buvo išvežtas į Sibirą.

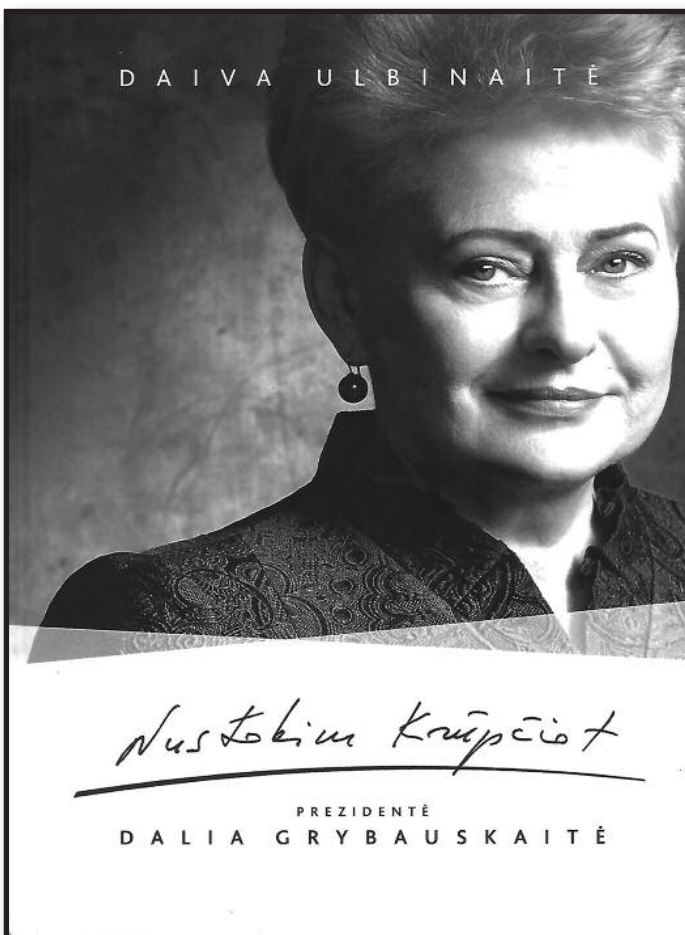
7 skyrius – **Prezidentinis pradžiamokslis**. Jis pradamas Prezidentės pastaba, kad prezidentų mokyklos nėra. „Ateini kaip nuogas į apgultį“. Anot jos, kiekviena diena yra iššūkis, kiekviena diena vis kitokia, tad kiekviena diena – kūryba. Tam reikia ne tik gero išsilavinimo, bet dar ir smalsumo bei didelio ryžto. Būsimoji Prezidentė pirmiausia mokėsi iš knygų, garsių politikų biografijų – Margaret Teacher, Mahatmos Gandhi, Aleksandro Makedoniečio, Hillary Clinton, Winstono Churchillio – ir žinojo, kad stiprūs lyderiai, sudėtingos asmenybės nenuolaidžiauja, bet daro tai, kuo tiki. Tarptautinė žiniasklaida netgi išvelgė jos panašumų su šiais žmonėmis. Prancūzų naujienų agentūra LR Prezidento rinkimus laimėjusią Dalią Grybauskaitę pavadino Lietuvos Geležine ledi. Gyvendama Washington, DC, ji pelnė juodąjį kovos menų diržą, per pusketvirtų metų įveikusi dešimties pakopų programą. Rašoma apie Prezidentę kaip moterį. Jokių privilegijų patarėjai neturėjo. Kelionių reikalavimas buvo vienas – kuo greičiau ir pigiau. Jokių privilegijų Prezidentė neieškojo ir sau.

Labai įdomiai aprašytas Prezidentės vykimasis į Lenkijos prezidento Lecho Kaczyńskiego laidotuves. Islandijoje išsiveržus ugniakalniui, lėktuvo skrydis į Lenkiją buvo atšauktas. Patarėjai jai rekomendavo nevažiuoti. Krokuva nuo Vilniaus yra 770 km. Bet velionis jai buvo labai svarbus – buvo jos mokytojas. Automobiliumi nuvažiavo iki Lenkijos sienos. Tada lenkai ją su jos palydovais persodino į savo apsaugos automobilius ir nuskubėjo į Krokuvą. Knygoje Prezidentė prisipažino, kad jie varė 220 km per valandą greičiu. „Po trijų valandų žiūrime – Varšuva, po penkių – Krokuva. Net valandą prieš visą ceremoniją atvažiavau“.

8 skyrius – **Kiek (ne) gali Prezidentas** pradamas Prezidentės žodžiu – „Galių turi tiek, kiek sugebi jų pasiimti“. Rašoma pie galių matavimas, politinę kultūrą, konservatoriškos politinės kultūros bėdas, politikos kriminalizavimą ir valstietišką moralę.

9 skyrius – **Niekas Lietuvos nestumdys**. Jis prasideda Prezidentės žodžiais, kad niekas Lietuvos nestumdys – nei Rusija, nei Amerika. „Nereikia laikyti savęs mažais. Mes esame tokie ir tiek dideli, kiek sugebame veikti kaip dideli, gabūs ir orūs. Ir taip mus supranta ir mato kiti. Tad viskas priklauso nuo mūsų savigarbos ir savęs įvertinimo“.

Skaitydamas šią knygą lipdukais pažymėjau pus-

Daiva Ulbinaitė. Nustokim krūpčiot. PREZIDENTĖ DALIA GRYBAUSKAITĖ. – Tyto alba, Vilnius, 2019

lapius, kurie man buvo ypač idomūs. Visoje knygoje jų pilipdžiau 35. Nuostabu, kad paskutiniam skyriui teko daugiau nei pusė – net 18 lipdukų. Keletą jų išskirtinai įdomių vietų dabar paminėsiu. Iš pradžių aprašoma CŽV kalėjimo kaina. Tačiau teigiama, kad į klausimą, ar tai buvo narystės NATO kaina, ar kažkas iš to pasipelnė, taip ir liko neatsakyta. Įdomi istorijėlė apie negertą su Obama šampaną. 2010 m. balandžio 9 d. Prahoje buvo surengti JAV prezidento Barack Obama pietūs su Vidurio ir Rytų Europos šalių vadovais. Dieną prieš tai JAV ir Rusijos prezidentai sutarė sumažinti branduolinių valstybių arsenalus. Tądien Prahoje buvo pasirašyta tai patvirtinanti sutartis. Lietuvos Prezidentė tuo metu Vilniuje pietavo su Lenkijos prezidentu Lech Aleksander Kaczyński, kuris į B. Obama pietus nebuvo pakviestas. Prezidentė vardinio JAV prezidento kvietimo atsisakė ir vietoj savęs Lietuvą atstovauti į Prahą atsiuntė premjerą Andrių Kubilių. Apžvalgininkai prognozavo, kad Lietuva netikėtai „numetė mažą bombą“.

Sakoma, kad tikras lyderis yra tas, apie kurį kalba kiti, o ne jis pats. „Nors ir mažos šalies vadovė, ji visada išliko ori ir niekada nesielgė kaip mažos šalies lyderė“, – apie Lietuvos Prezidentę sako Europos Komisijos pirmininkas Jean-Claud Junker. 2018 m. liepos 13 d. vyko NATO viršūnių susitikimas Briuselyje. Darbotvarkėje – klausimas, kaip Aljanso kraštų vadovai turi priimti sprendimus dėl papildomų gynybos ir atgrasymo priemonių kylančioms grėsmėms atremti. Po sėkmingo Prezidentės pasirodymo vestibiulyje priėjęs taria „Great job!“ ir ploja Prezidentei per petį JAV prezidentas Donald Trump. Po minutės dėkodamas į skruostus bučiuoja Prancūzijos prezidentas. Dar ryte netiesiogiai grąsinęs trenkti durimis ir trauktis iš NATO, JAV prezidentas po uždaro posėdžio pasikeitė neatpažįstamai. O už laimingą pabaigą padėkos skriejo Lietuvos Prezidentei.

Įdomus aprašymas apie Izraelio prezidento ir Nobelio taikos premijos laureato Shimon Peres apsilankymą Lietuvoje 2013 m. Lietuvai lyjant ji pati nešė skėtį virš svečio galvos, tuo laužydama diplomatinės taisyklės, bet toks žmogiškas veiksmas pralauždavo santykių ledus. Todėl ji visada sakydavo: „Visur lemia asmenybė, asmeninis nuoširdus ryšys. Jo neįmanoma suplanuoti, neįmanoma išmokti, tai pasako intuicija ir širdis“. Daugiau nei keturi puslapiai skirti pabrėžti, kad perkama draugystė yra bevertė. Labai įdomus buvo Prezidentės susitikimas su Rusijos premjeru Vladimiru Putinu, užsitęsęs 40 minučių, kurį ji įvertino kaip jos psichologinę pergalę, nes parodė, kad nei prispausti, nei išgąsdinti jos tikrai nepavyko. Minimas ir po to sekęs Kremliaus kerštas.

Santara-Šviesa

Atkelta iš 3 psl.

Nors „Atgajos” veiklos atgarsiai pasiekdavo ir Vilnių, pirmąkart patyriau, koks tai buvo galingas, masiškas, drąsiai maištingas pakilimas, kokia charizmatiška, ir uždegta, ir suvaldyti mases gebanti asmenybė buvo jos lyderis.

O Gintaras Varnas moderavo ap-linkosaugai skirtą sesiją; pasirodo, jis seniai gamta besirūpinęs – pasisakė gal prieš dešimtmetį Santaros suvažiavime pateikęs pasirašyti peticiją dėl draudimo kirsti medžius paukščiams perint (problema pastaruoju metu itin visuomenės suaktualinta).

Vyktas Vaitkevičius Deltuvos žemėje

Naujas „formatas” programoje buvo ir trumpi Santaros veikėjų ir aktyvistų knygų pristatymai, tarsi anotacijos. Labiausiai suintrigavo Kuolio pristatyta Kazio Almeno memuarinė knyga „Anuomet”, kurią išleido VDU Išeivijos institutas. Sakytą: autorius įteikęs rankraštį, bet prisakęs išleisti tik po jo mirties... Čia reflektuojami ne tik bendraamžių (brendusių pokaryje), bet ir tėvų kartos patyrimai.

Maloniausiai netikėta buvo ketvirtoji diena (netikėta buvo pati keturių dienų trukmė, išprovokuota laisvojo pirmadienio; ateityje žadama grįžti prie tradicijos – nuo penktadienio iki

sekmadienio). Trumpas vyksmo režimė, žinoma, buvo tradicinis suvažiavimo užbaigos momentas. (Organizacinio komiteto nariai – atvykusieji ir ištverusieji iki galo – susėdo ant scenos, pasidalijo savo išvalgomis, iš kurių ryškiausia, regis, buvo gan griežtai Sverdiolo išsakytoji: užuot tiek dėmesio skyrus visuomeniniams reikalams, reiktų atsigręžti į kultūros, mokslo temas). Betgi tai buvo tik įžanga į ypatingą pirmadienio programą – ekskursiją po Deltuvos žemę, vadovaujant pasišventusiam gimtojo krašto tyrėjui bei populiariojui archeologui Vyktui Vaitkevičiui!

Po trumpo rezultatų bei gairių atėičiai aptarimo mes, organizuotai atvažiavusieji iš Vilniaus autobusu, vėl į jį susėdome – galima sakyti, patraukėme link namų, bet su ilgokais pakelės stabtelėjimais ir nuokrypiais, pa-vaikščiojimais, pasižvalgymais, istorijų išklusymais, susižavėjimo ar nuostabos (o ir tylos) atšaukomis. Paskui autobusą išsirikiavo visa kavalkada automobilių, vilniečių ir ne tik, bet mes buvome privileijuoti – gidas Vyktas sėdo į autobusą ir pakeliui dar pažerdavo istorinių žinių (ir informatyvūs, ir emociškai įkrauti pasakojimai išlipus ir sustojus prie „objekto” automobilininkams kompensuodavo prarastį). Deltuvos kraštas (buvusi kunigaikštystė), pasak Vaitkevičiaus – viena iš sakralinių Lietuvos vietų. Prieš kopdami į Vilkmergės piliakalnį sužinojome, kad Ukmergės (ankstesnės Vilkmergės) miestą kertanti Šventoji anksčiau dalijo Lietuvą į (istorines) Žemaitiją ir Aukštaitiją...

Istorijos (kartu – ir moralės) pamokėlei sustojome prie Deltuvos (miestelio) evangelikų reformatų bažnyčios griuvėsių. Bažnyčia statyta XVI a., atakuota ir bolševikų 1919 m., ir vokiečių armijos per Antrąjį pasaulinį karą; dabar šios bestogės apgriuvusio mūro sienos, pasak gido, liudija mūsų abejingumą, požiūrį į kitą – čia juk „bambių” šventovė (jei tik tie mūrai būtų konservuoti, ir stovėtų dar amžius, manyčiau, būtų visai neblogas paminklas kadais ir LDK gyvam Reformacijos sąjūdžiui.)

Ir fizinių išbandymų teko patirti – tiesa, ne visi juos pasiryžo įveikti, štai ir man per sudėtingas buvo toks egzotiškas, net žavus kliūčių ruožas – bras-

ta Pavarklos upėje, keliese likom laukti visos grupės, įbridusios į šaltą upelį ir akmenėliais nutolusios link Kukovaičio kalno... Užtat visi galėjome patirti baigiamąjį ekskursijos momentą, mūsų gidui, regis, svarbiausią, istorinio reikšmingumo pajautimu visus uždegusi! Vėl minėtas Kukovaičio vardas – taip vadinosi kunigaikščio Algirdo sudegimo vieta, pievų plėnė Širvintų rajono paribyje, ten sustoję vidury lauko išklusėme išties jaudinančią gido pasakojimą, kaip ilgai nežinojus, kur toji kunigaikščio iškeliavimo į dausas vieta, galiausiai 2001-aisiais vienam studentui pavykę užčiuopti gijos galą: čia...

Atradėjo, matyt, neambicingo būta, tolimesnius tyrimus bei atsakomybę į

mūsų pritemdytą istorinę sąmonę įvesti kunigaikščio Algirdo vardą ir reiksmę perėmė archeologas Vaitkevičius... Mūsų gido balse girdėjosi ir nuoskaida: nei Mokslo taryba, nei kitos institucijos neparėmė šių tyrimų (kasinėjimų, sutarus su privačių laukų savininkais, kurių rezultatų niekas iš anksto negali garantuoti). Vis dėlto baigiamasis – jau visos išvykos – akordas buvo entuziastingas: paraginus gidui, tris kart sušukome „Valio!” mūsų kunigaikščiui Algirdui...

P.S. Liko ir nepamintėtų pranešėjų, pranešimų, renginių – Santaros Šviesos suvažiavimo išties būta intensyvaus ir spalvingo. □

Dalia Grybauskaitė

Atkelta iš 7 psl.

Paskutinis šio skyriaus paragrafas aptaria Prezidentės palikimą. 2018 m. liepos 3 d. kasmetiniame Lietuvos ambasadorių suvažiavime Prezidentė viską apibendrino šiais žodžiais. „Tikiuosi, kad ta pagarba Lietuvai, Lietuvos pripažinimas išliks. Kad pasaulis į valstybę taip žiūrėtų, kaip žiūri dabar, – didelis pasiekimas. Turite išlaikyti tą lygį (...) Esame išdidi, ori ir savarankiška valsybė... Nesilankstykite ir nepataikaukite – kalbėkite kaip lygūs su lygiais. Tai – mano palikimas”.

Pačioje knygos pabaigoje paskutinį žodį taria Prezidentė Dalia Grybauskaitė, knygos autorės viršininkė. „Manau, savęs menkinimas, nepasitikėjimas, kerštavimas, ko gero, bjauriausios savybės, trukdančios bet kuriai tautai judėti į priekį. Nemokam džiaugtis, didžiūotis, pasigirti ir kitam padėti. Labai daug dejuojam (...) Ką daryti? Mokyti, keisti, išdrįsti, siekti. Nemeluoti, būt nuoširdiems ir dirbti ne sau, ne savo kišenei. Žmogus gali būti bet kuo ir turi tobulėti. Viskas mūsų rankose, nereikia bijoti nei dejuoti, o tiesiog išdrįsti (...) Jeigu tavim patiki, kad tu nuoširdžiai kalbi ir nuoširdžiai darai savo darbą, tai pagrindinis raktas. Laisvė trapi – kiekvienas savo darbais ir gyvenimu privalome ją su-

stiprinti”. Įdomu, kad visa tai visiškai atitinka pozityviosios psichologijos dėsnius.

Pabaigai porą pastabų apie pačią knygą. Apie jos autorę – gyvos istorijos audėją – jau minėjau. Knygą skaityti įdomu ir gana lengva. Mano pirštai pripratę prie plonesnių puslapių, tai ne kartą turėjau pasitikrinti, ar nebuvo sulipę du puslapiai. Nebuvo. Erzina daug kur naudojami „lyderio” ir „lyderystės” žodžiai, bet radau ir „vadovo”, ir „vadovavimo” terminus. Labai pasigedau asmenvardžių rodyklės ir naudotų šaltinių bei literatūros nurodymų. Daug įdomių citatų, bet dauguma jų be jokių datų ar aplinkybių nurodymo. Daug spalvotų nuotraukų. Visa bėda, kad prieraišai prie jų mikroskopiniai ir tiesiog sunku įskaityti. Raidžiu sumažinimas tikrai nebuvo padikuotas vietos trūkumo. Ne visos nuotraukos turi prieraišus. Dar pastaba dėl viršelio. Jo viršuje – Dainos Ulbinaitės pavardė. Kitoje eilutėje Prezidentės ranka parašyti du žodžiai – Nustokim krūpčiot. Paskutinėje eilutėje – Prezidentė Dalia Grybauskaitė. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad jos abi yra knygos autorės, bet Pratarmėje tos dvejonės dingsta.

Knyga į rinką buvo paleista tik po 2019 m. įvykusių LR prezidento rinkimų. Tai buvo tikrai kolegiškas ir gražus gestas. Ačiū knygos autorei ir jos aprašytajai Prezidente! Dabar eisiu internete pasiskaityti, ką apie knygą rašė ir rašo žiniasklaida.

Knygą galima užsakyti internetu www.tytoalba.lt. Kaina 19.63 eur. □

Vasara su ažuolais

Atkelta iš 6 psl.

Prisiminkime ta proga istorinio Kauno ažuolyno formavimąsi.

Ažuolyno parkas Kaune - tai Nemuno ir Neries santakoje augusių ažuolynų likučiai. Kauno ažuolynai jungėsi su Karmėlavos, Rumšiškių ir Kaišiadorių giriomis. XIV—XVI amžiuje jie buvo intensyviai kertami. XVIII amžiuje dvarininkai Godlevskiai pardavė kirtimui ažuolyną tarp Kauno ir Garliavos. XIX amžiuje šių medynų plotus išraižė plentai ir keliai. Plečiantis miestui ažuolynų mažėjo. Jų išliko tik Žaliakalnyje ir Šančiuose. Pietinė ažuolyno dalis vadinama Girstupio arba A. Mickevičiaus slėniu. Tunelio gatvė XIX a. tapo Aukštųjų Šančių ažuolyno riba, vėliau atskirtas Vytauto parkas. 1922 m. inžinierius Frykas Žaliakalnio ažuolyne parduvinėjo sklypus namams statyti. 1938 metais dalis Girstupio slėnio skirta

Kauno zoologijos sodui. Vėliau buvo statoma Parodos kalne, įrengiamas Dainų slėnis, plečiamas sporto įrenginių kompleksas. Iki Antrojo pasaulinio karo Kauno ažuolyne buvo radijo retransliacijos stotis, o po karo atsirado ir televizijos retransliacijos įrenginys.

Šiuo metu Ažuolyno laukia naujas pertvarkų etapas, jo likimas – visuomenės dėmesio centre.

.....

Atėjo piliakalnių lankymo metas. Dabar laikas jau ir garsių bei didingų ažuolų ir kitų senolių medžių lankymui. Pasidairę po pasaulį, žmonės vis labiau ima vertinti Lietuvos turtus. Ypač populiarijant dviračiams, jais patogų pasiekti ir nuošalėje augančius medžius galiūnus.

Žinių apie ažuolus jau turime, tad vasaros metu prisilieskime prie stipriausio, tvirčiausio, ilgaamžiškiausio, daugelyje tautų šventu laikomo ažuolo.

Galinga energetinė ažuolo struktūra stiprina žmogaus dvasią, kuria vienybės ryšius tarp žmonių ir tautų. □

Kultūros kronika

Devintojo nebylaus kino ir šiuolaikinės muzikos festivalio „Nebylios naktys“ dalyviams buvo pirmą kartą parodytas Ivano Kavaleridzės filmas „Audringos naktys“. Sovietinis agitacinis filmas buvo sukurtas 1931 m., tačiau iš karto uždraustas tuo metu stiprėjančios cenzūros kaip neatpindintis klasių kovos. „Audringos naktys“ nebuvo įtrauktos ir į sovietinių meninių filmų antologiją. Beveik šimtmetį užmarštyje pragulėjęs žymaus ukrainiečių menininko filmas savo premjeros sulaukė tik šiame festivalyje. Filmą gyvai įgarsino Lietuvos džiaz meistras Arkadijus Gotesmanas (perkusija) ir garsus ukrainiečių kompozitorė Ala Zagaikevič (elektronika, vokalas).